

Stepančkova glava in lonec s strdjó.

Povest o oblizljivej Marjetici je, ménim, marsikomu znana. Čujte pa, kaj se je pripetilo sladkosnédnemu Stepančku!

Stepanček je sam domá. Od kóta do kóta stika, da bi kje kaj sladkega dobil za svoje grlo. Pride do vrat od jedilne shrambe, ki slučajno niso bila zaklenjena. Stopívši v shrambo, preiskuje ondu stoječe lonce in kozíce. Iz visocega, pa ozkega lonca mu zadiší strd. Urno prime lonec z roko ter ga obrne proti oknu, da vidi, koliko je strdí v njem. Pa le tu in tam je še malo tičí; mati so jo malo ne vso pobrali za velikonočne potice. Pa strd gre Stepančku posebno v slast; zato jame s prstom drzati po lonci in s prsta oblizavati oprijemšo se strd. Ker pa s prstom ne more vse strdí pobrati, začnè z jezikom lizati po lonci. Najpoprej seza po robu; oblizavši do čistega rob, gre globokeje v lonec, slednjič pride celó do dna. Zraven drží vedno lonec z rokama, kakor mu najbolj ugaja.

Polizavši, kar je bilo, hoče sneti lonec, ki se mu je ponataknil na glavo. Nekaj časa še grè, da-si ne rado; ko pa pride lončev rob pod nos, ustavi se, in ne grè dalje. Deček poskuša drugič, poskuša tretjič. Vse zamán. Prestrašen otresa z glavó, kakor mlad psiček, če mu klobuk navežeš na oči; zdaj mirno stoji ter ihtí.

Mati pridejo s polja domóv ter zakličejo: „Stepanček kje si? Pojdi mi pomagat jerbas deti z glave.“ Na ta klic Stepanček v shrambi pod loncem zastóka, Mati denejo sami jerbas z glave, ko le ni Stepančka. Potem poprašajo: „Kje tičíš, Stepanček?“ Ko nato deček z ihtečim glasom pové, da je v shrambi, gredó matí tjà pogledat, kaj počnè. Alí kako se začudijo, ugleдавši dečkovo glavo pokrite z loncem! Ne morejo kaj, da se ne bi zasmejali. H krati poprašajo, kakó si je nataknil lenec. Dečku ne kaže legati, torej pové vse po pravici. Mati se ga usmilijo ter skušajo snéti lonec. Pa ko ga hočejo potegniti črez nos, deček silno zavpije. Lonec mu je namreč dobro stisnil nos in to ga je zabolélo. Zato opusté poskušanje ter peljejo Stepančka v hišo na zapeček, rekoč: „Tu sédi mirno, dokler ne pride domóv modri Pavle; on ti utegne potegniti lonec raz glavo. Ubiti ga je škoda.“

Pa Stepančku v nesrečo in sramoto pridejo takrat učitelj v hišo. Gredó nekolikokratí po hiši gori in doli, govoréč z materjo. Zavivši se okolo pečí, zapazijo Stepančka s tistim loncem na glavi. Takój ne uganejo, kaj je. Lonec je segel dečku do ramena, a noge je skrčil pódse in vrhu tega je bilo užé temno za pečjó. Zato poprašajo mater, kaj je tu za pečjó. „Naš Stepanček je pod lonec zlezal,“ dejó mati ter povedó, kaj in kakó. Učitelj plesknejo v roki ter se smejejo na ves glas. Kar po kolenih se bijó od samega smehú. Dečka je zeló sram pod loncem in debele solzé mu kapljejo izpod lončenega pokrivala doli na prsi.

Na večer jame prihajati družina in slednjič prikléca Pavle. Takój mu mati ne morejo dovolj razložiti stvarí, kajti bil je póstarni Pavle tisti dan malo gluh. Zapazivši Stepančka jame snémati lonec. Suka na desno, suka na levo, potem čvrsto potegne. Stepanček zavpije: aj! in — lonec je snét, ne da bi ga bilo treba ubiti Stepančku na glavi.

Polhen sramote pogleda Stepanček po hiši. Družina sedí za mizo pri večerji, krohotaje se. Rad bi bil žalosten, rad jezen, ko se mu vsi smejejo. Pa kaj si če? Sam se mora zasmejčkati, ko se vse smeje po hiši, od pastirja do gospodarja.

Ta dogodba je šla družega dné od hiše do hiše, z domače vasi v sosednjo in še dalje naprej. Tudi mi smo jo čuli in zapisali in z „Vrtcem“ pojde po vseh slovenskih krajih.

Jos. Gradččan.

— x —

Idrija.

(Zgodovinska értica.)

Koliko je Idrija stara? Kdo in kdaj se je postavil temu važnemu rudarskemu mestu temelj? Ali še le v začetku novega veka, ko se je bila plemenita ruda, živo srebro, našlo? Ali ni bil ta kraj užé poprej óbljuden, morda užé v starem ali vsaj v srednjem veku? Ali niso v okolici ali v mestu samem bivali morda kaki grofi? Na to moremo odločno odgovoriti: ne; kajti v idrijskeji okolici ne najdeš niti novih, niti starih graščin, niti razvalin ali podrtin. Vse to kaže, da je idrijska dolina, idrijska okolica še v srednjem veku le majheno število posameznih kmetov v sredi velikih gozdov imela — ali pa, da je morebiti človeška roka v nekatere temne gozde teh krajev še le v novem veku s sekíro v roci in puško na rami si pot naredila.

Kaj pa Rimljani? Ali se znabiti niso užé Rimljani bili v tem kotlu naselíli, saj je bila njih navada, da so se v vsakej deželi, katero so si príbojevali, tudi naselili. Valjda ne, kajti rimskih starin, rimskega denarja se v Idriji ni še nikoli nič našlo. Zató je tudi le plitva trditev ónih zgodovinarjev, kateri trdé, da bi bila Idrija rimska štacija „ad Silanos“; kajti ni se našlo nikakeršnih ostankov, kateri bi to mnenje podpirali. Tudi so kraji okoli Idrije prehríboviti, da bi bili Rimljanom za napravo ceste ugajali. Napeljani ste bili iz Ogleja sicer dve rimski cesti v severne dežele, Norikum in Pannonijo, toda o jednej je dokazano, da je peljala od Ajdovščine preko Hrušice na Logatec in Vrhniko, o drugej pa je po spríčevanji strokovnjakov verjétnejše, da je vodila čez Predél na Koroško, in ne čez Idrijo in Kranj. V idrijskeji okolici, rekši v gorah vojskarskih in tribuških, kjer izvira Idrijska, se res nahajajo ostanki nasipov (šanc), katere so Rimljani postavljali, da bi bili vhod drugim narodom v Italijo ubranili, ali taciéh nasipov najdemo tudi drugod, n. pr. na Novej Oslici med Cerknem in Poljanah, nad Vrhniko in Logatcem, na Hrušici, na Krasu i. dr.

Idrijski okraj je spadal v srednjem veku pod oglejske patrijarhe, kasneje pa pod goriške grofe.*) Vsaj je ta okraj bil še do 1783. l. pod tominskim okrajnem glavarstvom.

Živo srebro se je v Idriji 1490. l. našlo.

*) Grof Henrik je idrijsko okolico podaril 1090. l. opatiji Rosach (Rosazzo) na Furlanskem. V Idriji je bil menda pod goriškimi grofi sedež oskrbnika, pripoveduje Czórnič v svojej zgodovini o goriškeji grofíji.